

Enheten för social utveckling
Moa Andersson
Kaisa Snidare

Stockholms stad:
Kommunstyrelsen
Socialnämnden
Miljönämnden
Stadsdelsnämnderna
Samordnare för ANDT-förebyggande arbete
Alkohol- och tobakshandläggare

Återkoppling av Länsrapporten ANDT (alkohol, narkotika, dopning, tobak) år 2012

Sammanfattning av resultaten för kommunerna i Stockholms län

Länsstyrelsen Stockholm kan med stolthet konstatera att det i länets kommuner finns bättre förutsättningar för att bedriva ett långsiktigt och strukturerat förebyggande arbete mot alkohol, narkotika, dopning och tobak än i landet som helhet; här utförs också betydligt fler insatser. I 22 av länets 26 kommuner finns personella resurser avsatta för att utveckla, samordna och följa upp det förebyggande arbetet. Länets kommuner har i större utsträckning än övriga landet aktuella tillsynsplaner, de finns i så gott som samtliga kommuner och den absoluta merparten av planerna är antagna i politisk nämnd.

Det finns emellertid vissa förbättringsområden. Några av de förbättringsområden vi ser i länet är att uppdatera gamla politiska program och riktlinjer, att tydligare följa upp och utvärdera det förebyggande arbetet samt att tydliggöra samverkan mellan kommun och andra aktörer i det drog- och brottsförebyggande arbetet. Ett oroande resultat är att många av kommunernas riktlinjer för servering av alkohol är gamla och i några kommuner saknas de helt, trots att det ska finnas enligt alkohollagen. När det gäller tillsynsarbetet utifrån alkohol- och tobakslagen ser vi att en mindre andel butiker fått tillsynsbesök jämfört med 2011. Vi ser också stora behov av en utökad kommunal tillsyn av rökfria miljöer, där endast åtta av länets kommuner genomförde tillsyn av rökfria miljöer på skolgårdar år 2012.

Länsrapporten ANDT – ett nationellt uppföljningsverktyg

Kommunernas ANDT-förebyggande arbete inklusive tillsynsarbetet utifrån alkohol- och tobakslagarna är en grundbult i det svenska folkhälsoarbetet. För att följa upp vilket arbete som bedrivs, hur strukturen för det kommunala arbetet ser ut och vilka förutsättningarna är för tillsynsarbetet genomför Statens folkhälsoinstitut (FHI) årligen en webbenkätundersökning ställd till landets kommuner och länsstyrelser.

REDOVISNINGDatum
2013-11-04Beteckning
705-283-2013

Undersökningen (nedan kallad *Länsrapporten*) innehåller tre delar:

- ANDT-förebyggande arbete (alkohol, narkotika, dopning, tobak)
- Tillståndsprövning och tillsyn enligt alkohollagen (2010:1622)
- Tillsyn enligt tobakslagen (1993:581)

I den nationella ANDT-strategin (prop. 2010/11:47) lyfts frågor om samordning och samverkan, struktur och uppföljning liksom tillsyn som viktiga komponenter för att nå det övergripande målet för ANDT-politiken:

Ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk.

Den uppföljning som Länsrapporten utgör är på nationell nivå ett underlag till regeringens prioriteringar och beslut på ANDT-området. Vissa resultat kommer att användas som indikatorer för att följa upp den nationella ANDT-strategin för perioden 2011-2015.

Länsrapporten – ett regionalt och lokalt uppföljningsverktyg i Stockholms län

Regionalt utgör Länsrapporten ett underlag vid Länsstyrelsens tillsynsgranskning i kommunerna. Länsrapporten är också en grund vid planering av lokalt stöd och regionalt utvecklingsarbete för vår myndighet och ett redskap för att följa utvecklingen av struktur och insatser i länets kommuner. Lokalt kan enkätfrågorna ses som ett uppföljningsverktyg men också som ett diskussionsunderlag för hur struktur och arbete kan utvecklas.

Denna redovisning är en återkoppling och sammanfattning av resultaten för kommunerna i Stockholms län. Länsstyrelsen har i detta brev valt att lyfta och kommentera några av resultaten för länets 26 kommuner. Stockholms stad har fyllt i en delvis annorlunda enkät än övriga kommuner i länet för att både det arbete som bedrivs centralt i Stockholms stad och det arbete som sker i någon eller flera av de 14 stadsdelarna ska kunna fångas upp. I de bilagor som bifogas finns dels sammanställningar över hur det ser ut i de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö, dels information om Stockholms stads stadsdelar och slutligen sammanställningar över länskommunernas ANDT-förebyggande arbete och tillsyn av alkohol och tobakslagarna med undantag av Stockholms stad.

2012 besvarades enkäten om ANDT-förebyggande arbete av 24 av länets 26 kommuner och 12 av Stockholms stads 14 stadsdelar. Enkäten om alkoholtillsyn har besvarats av 23 kommuner och enkäten om tobakstillsyn har besvarats av 24 kommuner i länet. De som besvarat enkäterna är framför allt preventionssamordnare och folkhälsostrateger gällande den ANDT-förebyggande delen, alkoholhandläggare gällande alkoholtillsynen och tobakshandläggare och några få miljöinspektörer gällande tobakstillsynen.

REDOVISNINGDatum
2013-11-04Beteckning
705-283-2013**Resultat av Länsrapport 2012 för länets kommuner*****ANDT-politiska program i kommunerna***

Struktur i form av politiska program som är aktuella och regelbundet följs upp är en viktig komponent i det ANDT-förebyggande arbetet. En sådan fanns eller var på gång att tas fram i 19 kommuner av 24 svarande kommuner i länet. Noterbart är att endast hälften av kommunerna inkluderade dopning och ytterligare någon kommun saknade tobak i sina program. I enkäten frågades om programmen var aktuella och Länsstyrelsen noterar att här fanns fem kommuner som har program äldre än fem år. Ett tiotal kommuner i länet uppgav att de hade ANDT-politiska program som innehöll mätbara mål, medel avsatta för olika aktiviteter och en plan för uppföljning.

Den nationella ANDT-strategin poängterar vikten av att planera och genomföra insatser utifrån kartlagda behov och att genomförda insatser utvärderas. På en direkt fråga om huruvida det ANDT-förebyggande arbetet följts upp under 2012 svarade 16 av länets kommuner att arbetet följts upp helt eller delvis under året. Det innebär att fler kommuner genomför uppföljning än de som har en plan för uppföljning i sina drogpolitiska program.

Länsstyrelsen avser att under 2014 särskilt prioritera insatser till de kommuner som uppgett att de inte har några ANDT-politiska program eller där dessa är mer än fem år gamla.

Samordning av förebyggande arbete

En framgångsfaktor för ett långsiktigt och hållbart förebyggande arbete, där genomförda insatser bygger på kartläggning, insatser av god kvalitet och utvärdering, är att någon har ansvar för att samordna arbetet. Under 2012 fanns det en eller flera särskilt utsedda personer för att samordna det ANDT-förebyggande arbetet i kommunen i 22 av de 24 kommunerna som besvarade enkäten. Omfattningen av tjänsterna var olika stor men i genomsnitt avsattes 74 procent av en heltidstjänst i kommunerna. Det är Länsstyrelsens förhoppning att det även i fortsättningen satsas resurser för samordnartjänster i länets kommuner.

I Stockholms stad fanns preventionssamordnare i samtliga stadsdelar som besvarade enkäten och i genomsnitt avsattes 82 procent av en heltidstjänst i varje stadsdel. Stockholms stad hade dessutom utvecklingsledare placerade centralt på Socialtjänstförvaltningens utvecklingsenhet.

För att stötta länets kommunala ANDT-samordnare finns ett nätverk där möjligheter ges till kompetensutveckling, utbyte av erfarenheter, stöd och samverkan. Bakom nätverket står Länsstyrelsen tillsammans med Stockholms läns landsting och Stockholms stad. Samtliga kommuner med samordnare uppgav att de hade kännedom om nätverket och deltog. Sex av tio samordnare uttryckte att

REDOVISNINGDatum
2013-11-04Beteckning
705-283-2013

detta nätverk gav ett starkt stöd i det kommunala arbetet och övriga tyckte att det gav ett visst stöd.

Styrning och samverkan

Andra framgångsfaktorer för ett långsiktigt och hållbart förebyggande arbete är ett tydligt samordnat ledningsansvar och samverkan både inom kommunen och mellan kommun och andra aktörer. Styrgrupper för det ANDT-förebyggande arbetet fanns, eller höll på att bildas, i ca 60 procent av kommunerna och knappt hälften av Stockholms stads stadsdelar vilket är en minskning jämfört med 2011.

Ett formaliserat samarbete med polisen fanns i nästan alla kommuner och stadsdelar och i flertalet kommuner fanns också samarbete med andra myndigheter så som Länsstyrelsen, andra kommuner och Stockholms läns landsting. I merparten av kommunerna fanns en lokal samverkan som kopplade ihop det drog- och det brottsförebyggande arbetet och i ungefär hälften av dessa samverkansfora fanns en skriftlig överenskommelse eller ett samverkansavtal mellan aktörerna.

En stor del av kommunerna hade ett regelbundet samarbete med olika idéburna organisationer så som idrottsföreningar, trossamfund, nykterhetsrörelsen eller studieförbund och i tre kommuner och två stadsdelar fanns en skriftlig överenskommelse eller ett samverkansavtal mellan kommun och idéburen sektor. Regeringens ambition är enligt den nationella ANDT-strategin att samtliga kommuner ska ha byggt upp en struktur och en plan för löpande samordning och samverkan med de idéburna organisationerna under strategiperioden (2011-2015).

Vanliga förebyggande insatser

De mest vanligen förekommande ANDT-förebyggande insatserna i länets kommuner var:

- åtgärder mot langning till ungdomar
- utbildning av serveringspersonal i ansvarsfull alkoholservering
- anordnande av drogfria aktiviteter
- drogvaneundersökningar bland unga
- utskick till föräldrar
- gruppverksamhet för barn till missbrukare
- åtgärder för att upprätthålla åldersgränsen vid tobaks- och alkoholförsäljning
- föräldraprogram i årskurs 6-9
- samverkansinsatser för tidig upptäckt av narkotikaanvändning bland unga
- aktivt arbete mot media

Samtliga av dessa insatser genomförs i större utsträckning i Stockholms läns kommuner än i riket som helhet.

REDOVISNINGDatum
2013-11-04Beteckning
705-283-2013***Tillsyn enligt alkohol- och tobakslagarna***

Ett av delmålen i regeringens ANDT-strategi är att tillgången till narkotika, dopningsmedel, alkohol och tobak ska minska. Ett led i att uppnå detta mål är att begränsa tillgängligheten och att arbeta med en effektiv och samordnad alkohol- och tobakstillsyn.

Vad gäller den yttre tillsynen av alkohol och tobak kan Länsstyrelsen se en förbättring jämfört med föregående år avseende samverkan och erfarenhetsutbyte med polisen. Drygt 60 procent av kommunerna upplever att de har en mycket god eller god samverkan med polisen men det finns fortfarande några kommuner där samverkan kan utvecklas.

Ett led i den förebyggande tillsynen är utbildningen i Ansvarsfull alkoholservering. Samtliga kommuner uppgav att de under 2012 arbetade med denna metod eller utifrån en metod med samma eller likartat innehåll.

Tillsynen av detaljhandel gällande tobaksvaror har minskat sedan föregående år då 88 procent av butikerna i länet hade fått minst ett tillsynsbesök. Under år 2012 fick 84 procent av butikerna minst ett tillsynsbesök. Kommunerna i Stockholms län ligger dock långt över landets genomsnitt när det kommer till hur stor del av butikerna som fått minst ett tillsynsbesök.

Av svaren i Länsrapporten framkom att tillsynen av rökfria miljöer fortfarande var bristfällig. Endast åtta av länets kommuner genomförde tillsyn av rökfria miljöer på skolgårdar under 2012. Tillsyn på serveringslokaler utifrån rökfria miljöer genomfördes av 16 kommuner.

Tillsynsplaner och riktlinjer

Sedan den 1 januari 2011 gäller en delvis ny alkohollag. Av de nya bestämmelser som infördes i lagen har särskilt kravet på kommunala tillsynsplaner och riktlinjer betydelse för att begränsa tillgängligheten och för att förbättra tillsynen. I den nya tobakslagen som gäller från den 1 augusti 2010 finns inget krav på riktlinjer eller tillsynsplan gällande tobakstillsynen.

Enligt svaren i Länsrapport 2012 fanns en tillsynsplan för tillsyn enligt alkohollagen i 22 av de 24 svarande kommunerna. I 21 av kommunerna omfattade tillsynsplanen både detaljhandel med folköl och tobak samt restauranger med serveringstillstånd. I 20 av kommunerna var tillsynsplanen antagen av politisk nämnd. Alla 22 tillsynsplaner var antagna under 2011 eller 2012, vilket är positivt då en aktuell tillsynsplan får anses vara av vikt för ett bra tillsynsarbete.

Det finns ett utvecklingsbehov hos kommunerna i länet avseende alkoholpolitiska riktlinjer. Fyra av de svarande kommunerna saknade helt alkoholpolitiska riktlinjer under 2012 och merparten av de befintliga riktlinjerna är tillkomna innan den nya alkohollagens ikraftträdande. Att så få kommuner har aktuella riktlinjer är anmärkningsvärt då kommunerna är skyldiga enligt lag att ha politiska riktlinjer

REDOVISNINGDatum
2013-11-04Beteckning
705-283-2013

avseende servering av alkohol. Att ha aktuella riktlinjer är angeläget då de ska vara ett stöd för handläggarna i sin handläggning utifrån de lokala förutsättningarna. Länsstyrelsen förväntar sig en förbättring avseende detta.

Länsstyrelsen erbjuder stöd i ANDT-arbetet

Länsstyrelsen ska stödja genomförandet av den nationella ANDT-politiken i länet och har fyra huvudsakliga uppdrag på ANDT-området:

- Regional samordning
- Tillsyn av alkohol- och tobakslagen
- Lokalt stöd
- Länk mellan lokal – regional – nationell nivå

Kommunbesök

I Länsstyrelsens roll som stödjande part för kommunernas utvecklingsarbete inom det ANDT-förebyggande arbetet ingår organisatoriskt processtöd såväl som expertstöd inom ANDT-frågor och tillsynsfrågor. Vid kommunbesök träffar vi styrgrupper och nätverk som arbetar med ANDT-frågor lokalt och diskuterar förankring, utveckling och utvärdering av det lokala arbetet med den nationella ANDT-strategin som underlag.

Nätverk och fortbildning

Vi har ett uppdrag att bidra till utvecklingen av ett kunskapsbaserat arbete regionalt och lokalt. Några sätt att genomföra detta uppdrag på är genom att stötta och anordna utbildnings- och nätverksträffar för såväl preventionssamordnare som tillsynshandläggare inom alkohol- och tobaksområdet. Vi erbjuder också regelbundet länskonferenser med bredare målgrupper inom olika ANDT-frågor.

Community Readiness – förändringsbenägenhet i kommunen

Community Readiness Model (CRM) är en forskningsbaserad och beprövad modell som enkelt kartlägger viktiga förutsättningar för en lyckad implementeringsprocess. Genom att erbjuda länets kommuner och stadsdelar möjligheten till CRM-mätning vill vi bidra till utvecklingen av ett förankrat, strukturerat och långsiktigt ANDT-förebyggande arbete.

Ansvarsfull tillståndsgivning

Att som politiker fatta beslut enligt alkohollagen är en mycket ansvarsfull uppgift. Länsstyrelsen erbjuder därför länets politiker utbildningen "Ansvarsfull tillståndsgivning". Ansvarsfull tillståndsgivning är en trettimmarsutbildning för politiker i nämnder som fattar beslut om alkoholtillstånd. Vi erbjuder också stöd i hur kommuner och stadsdelar kan utveckla en ansvarsfull tobakstillsyn.

REDOVISNING

Datum
2013-11-04

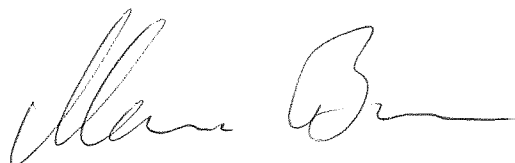
Beteckning
705-283-2013

Ansvarsfull alkoholservering

Ansvarsfull alkoholservering är en metod som syftar till att minska alkoholrelaterade skador och våld i restaurangmiljö. Länsstyrelsen ansvarar för spridning och kvalitetssäkring av Ansvarsfull alkoholservering i Stockholms län.

Läs mer om vårt stöd till kommunerna på:

<http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/Sv/manniska-och-samhalle/folkhalsa/Pages/alkohol,-narkotika,-dopning-och-tobak.aspx>

Maria Backe, enhetschef
Enheten för social utveckling
Länsstyrelsen i Stockholms län

Bilagor

1. Länsrapport 2012 Storstadskommuner: Det ANDT-förebyggande arbetet
2. Länsrapport 2012 Stockholms stadsdelar: Det ANDT-förebyggande arbetet
3. Länsrapport 2012 Storstadskommuner: Tillståndsprövning och tillsyn enligt alkohollagen (2010:1622)
4. Länsrapport 2012 Storstadskommuner: Tillsyn enligt tobakslagen (1993:581)
5. Länsrapport 2012 Stockholms län: Kommunernas del – det övriga ANDT-förebyggande arbetet (exklusive Stockholms stad)
6. Länsrapport 2012 Stockholms län: Kommunernas del – Tillståndsprövning och tillsyn enligt alkohollagen (2010:1622) (exklusive Stockholms stad)
7. Länsrapport 2012 Stockholms län: Kommunernas del – Tillsyn enligt tobakslagen (1993:581) (exklusive Stockholms stad)

